

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

ПУГАЧОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК: 338.2:338.436.32

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Ковалевський Леонід Григорович,
Український державний університет фінансів і міжнародної торгівлі Міністерства освіти і науки України, професор кафедри світового господарства і міжнародної економічної інтеграції.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Діброва Анатолій Дмитрович,
ДВНЗ «Національний університет біоресурсів і природокористування України» Кабінету Міністрів України, в.о. декана економічного факультету;

доктор економічних наук, професор
Мудрак Руслан Петрович,
Уманський національний університет садівництва Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри маркетингу.

Захист відбудеться «3» липня 2015 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.058.01 у Національному університеті харчових технологій Міністерства освіти і науки України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, ауд. А-311.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету харчових технологій Міністерства освіти і науки України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий «2» червня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

О. М. Петухова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реалізація стратегічних цілей державної політики по забезпеченню входження України у світовий та європейський економічний простір потребує перегляду теоретичних і практичних положень щодо впливу міжнародної інтеграції на економічну безпеку та перспективи розвитку національної економіки. Насамперед це стосується продовольчої проблеми, яка має глобальний характер і прояви у кожній країні. Стратегією розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року визначено необхідність забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізації. Низький рівень продовольчої безпеки становить загрозу для стабільності суспільства та сталого економічного зростання, що зумовлює необхідність розроблення принципово нових підходів до аналізу й оцінки результативності та напрямів розвитку механізму забезпечення продовольчої безпеки України.

Окремі аспекти продовольчої проблеми перебувають у центрі уваги провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: О. Білоус, Й. фон Браун, В. Власов, В. Гусаков, О. Гойчук, З. Ільїна, С. Кваша, В. Коровкін, Ц. Лерман, І. Лукінов, Т. Мостенська, Р. Мудрак, В. Микитюк, Б. Пасхавер, Д. Седік, О. Скидан, Н. Скопенко, О. Шпичак, В. Трегобчук, І. Федулова, Р. Хопкінс, О. Шубравська тощо.

Теоретико-методологічні проблеми регулювання економіки в цілому та механізмів регулювання агропродовольчого сектору зокрема знайшли відображення у працях: О. Бородіної, О. Бутнік-Сіверського, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Діброви, Я. Жаліло, Т. Зінчук, Д. Крисанова, А. Маршала, О. Могильного, М. Пархомця, П. Саблука, П. Самуельсона, М. Сичевського, О. Шпичака, В. Юрчишина та інших.

Проте недостатньо дослідженими залишаються теоретичні та практичні питання забезпечення продовольчої безпеки в умовах лібералізації світогосподарських зв'язків, що потребує удосконалення методичних підходів до оцінювання та прогнозування наслідків дії економічних важелів регулювання в умовах зони вільної торгівлі, визначення пріоритетних напрямів розвитку механізму забезпечення продовольчої безпеки країни з урахуванням позицій усіх зацікавлених сторін та дії глобалізаційно-інтеграційних чинників. Це обумовило вибір теми дисертаційної роботи, визначило її мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри світового господарства і міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі «Перспективи модернізації національної економіки в контексті співпраці України з ЄС в рамках Східного партнерства» (номер державної реєстрації 0111U004544), де особисто автором розроблено пропозиції щодо розвитку зовнішньоекономічних відносин України у агрохарчовій сфері, та тематики науково-дослідної роботи Національного наукового центру «Інститут аграрної

економіки» «Науково-методичні основи формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини і продукції переробної промисловості» (номер державної реєстрації 0111U000165), в межах якої особисто автором розроблено методичні підходи до аналізу умов зовнішньої торгівлі України по окремих видах продукції з урахуванням інтеграційних зв'язків; адаптовано методологічні підходи PSIA щодо аналізу та прогнозу продовольчої проблеми в Україні; обґрунтовано стратегічні напрями розвитку сільського господарства та харчової промисловості України, удосконалення системи державної підтримки агрохарчового сектора та розвитку ОСГ; виявлено характеристики найбільш перспективних та ємних ринків для потенційного виходу українських виробників на них; розроблено пропозиції щодо удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки країни в умовах поглиблення міжнародної інтеграції України.

Для досягнення вказаної мети поставлено та вирішено наступні наукові та практичні завдання:

- науково обґрунтовано диференціацію країн світу щодо рівня розв'язання продовольчої проблеми та визначено ключові детермінанти удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави;

- ідентифіковано сутнісні характеристики та елементи платформи для врегулювання суперечностей між стейкхолдерами, обґрунтовано її залучення до системи економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки та обґрунтовано напрями удосконалення цього механізму;

- розроблено науково-методичні підходи до аналізу та прогнозування стану продовольчої безпеки на основі адаптованих методологічних підходів PSIA та здійснено прогноз майбутнього стану продовольчої проблеми в Україні під впливом глобалізаційно-інтеграційних чинників;

- визначено сутність продовольчої проблеми, як загрози економічному розвитку національної економіки, та економічної категорії «економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки країни»;

- розроблено науково-методичні підходи та процедуру аналізу заходів економічної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням інтересів стейкхолдерів;

- сформовано концептуальні засади та стратегічні напрями розвитку економічної політики України щодо агрохарчового сектора та напрямів його міжнародної інтеграції;

- запропоновано підходи щодо підвищення результативності економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки країни та збільшення обсягу пропозиції агрохарчової продукції;

- обґрунтовано систему заходів щодо врегулювання економічних відносин між учасниками забезпечення продовольчої безпеки та інформаційну модель Інтернет – ресурсу.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення продовольчої безпеки країни в сучасних умовах розвитку економіки України під впливом глобалізаційно-інтеграційних чинників.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та науково-практичних засад регулювання економіки країни, спрямованих на удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки України в умовах поглиблення міжнародної інтеграції.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, положення сучасної економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, що займалися та займаються питаннями продовольчої безпеки, розробкою теорії і методології взаємодії суб'єктів ринку агрохарчових товарів і стейкхолдерів, вивченням ролі держави у розв'язанні продовольчої проблеми, рекомендації науково-дослідних установ з досліджуваних питань.

Дослідження базується на використанні загальнонаукових методів дослідження: *теоретичного узагальнення, системного аналізу і синтезу* (для комплексної характеристики продовольчої проблеми та розроблення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки); *групування і класифікації* (для визначення причин продовольчої проблеми та класифікації основних аспектів і показників продовольчої безпеки); *логіко-історичного методу* (для вивчення базових теорій забезпечення продовольством, генезису поняття та значення забезпечення продовольчої безпеки, виокремлення основних напрямів удосконалення механізму забезпечення продовольчої безпеки); *порівняльного аналізу* (для аналізу структури виробництва агрохарчових товарів), *методів статистичного та математичного аналізу, графічного методу* (для оцінки факторів впливу на продовольчу безпеку; визначення динаміки забезпечення продовольчої безпеки в Україні); *кластерного аналізу* (для диференціації країн за рівнем розв'язання продовольчої проблеми); *методи економічного моделювання* (для обґрунтування стратегічних напрямів забезпечення продовольчої безпеки); *метод експертних оцінок та прогнозування* (для обґрунтування прогнозу стану продовольчої безпеки в Україні); *абстрагування та формалізації* (для обґрунтування імперативів розвитку економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні).

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та іноземних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, договори міжнародних економічних організацій та міжнародні угоди України з іншими державами світу, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, офіційні статистичні матеріали ООН, звіти й аналітичні публікації міжнародних

економічних організацій, довідкові та інформаційні видання, Інтернет-ресурси, фахові наукові публікації, власні емпіричні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні стратегічних напрямів і розробленні практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення економічної політики забезпечення продовольчої безпеки. Основні положення дисертаційної роботи, що містять елементи новизни, полягають у наступному:

вперше:

запропоновано теоретико-методичний підхід стосовно диференціації країн світу за рівнем розв'язання продовольчої проблеми, що базується на визначенні ключових детермінант удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням споживчого попиту на агрохарчові товари, їх пропозиції та участі країни у міжнародних інтеграційних процесах;

удосконалено:

положення теорії економічних механізмів в частині визначення сутності поняття «економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки країни», яке, на відміну від інших, зводиться до процесу впровадження економічної політики держави, який за допомогою використання важелів та інструментів державного регулювання спрямовує дію ринкових законів у напрямі реалізації узгодженої між різними групами стейкхолдерів стратегії розв'язання продовольчої проблеми;

методичні підходи до аналізу та прогнозування стану продовольчої безпеки під впливом глобалізаційно-інтеграційних чинників на основі методологічних підходів PSIA з використанням наявних в Україні економіко-математичних моделей, що дозволило здійснити оцінку результативності економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки країни та її прогноз за різними сценаріями розвитку економіки країни;

шляхом ідентифікації сутнісних характеристик та елементів платформи для врегулювання суперечностей між стейкхолдерами, запропоновано її залучення до системи економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки та обґрунтовано напрями удосконалення цього механізму в умовах активізації процесів міжнародної економічної інтеграції;

методичні підходи щодо аналізу заходів економічної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки, в основу яких покладено авторське бачення реалізації впливу громадянського суспільства на ці заходи, що дозволило розробити процедуру такого аналізу з урахуванням інтересів всіх стейкхолдерів;

дістали подальшого розвитку:

концептуальні засади та стратегічні напрями розвитку економічної політики України щодо агрохарчового сектора та напрямів його міжнародної інтеграції;

система заходів щодо врегулювання економічних відносин між учасниками забезпечення продовольчої безпеки, яка включає запровадження

кодексу ділової етики торговельних мереж у відносинах з постачальниками і споживачами та інформаційної моделі Інтернет – ресурсу;

підходи щодо забезпечення продовольчої безпеки країни та збільшення обсягу пропозиції агрохарчової продукції на основі розвитку активності громадян і самоорганізації сільських жителів.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні узагальнення та отримані практичні результати направлені на забезпечення продовольчої безпеки країни і можуть бути використані державними інститутами для удосконалення підходів щодо формування стратегії та механізмів розв’язання продовольчої проблеми з урахуванням глобалізаційно-інтеграційних чинників. Прикладний аспект підтверджується практичним застосуванням окремих результатів дослідження органами влади, державними установами та міжнародними проектами, зокрема: пропозиції і рекомендації щодо стратегічних напрямів розвитку аграрного сектора економіки та харчової промисловості України, стимулювання споживчого попиту на агрохарчові товари, формування економічних механізмів розв’язання в Україні продовольчої проблеми в умовах міжнародної інтеграції прийняті до впровадження Міністерством аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-11-2-15/16234 від 12.08.2013 р.); науково-методичні розробки щодо здійснення моделювання в стратегічних дослідженнях, методика та алгоритм формування стратегій, пропозиції щодо стратегічних напрямів розвитку агрохарчового сектора економіки використані Аналітично-дорадчим центром Блакитної стрічки ПРООН в Україні (довідка № 07-12/194 від 10.11.2011 р.); науково-методичні розробки щодо основних напрямків розвитку галузевої політики в аграрному секторі України використані ГО «Інститут сільського розвитку» при виконанні спільного з Міністерством аграрної політики та продовольства України проекту Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) «Надання інформаційної підтримки для досягнення консенсусу при розробці нової аграрної політики України» (довідка № 11-04 від 05.11.2014 р.); науково-практичні розробки, висновки та пропозиції щодо розвитку зовнішньоекономічних відносин України у агрохарчовій сфері використані Українським державним університетом фінансів та міжнародної торгівлі при виконанні науково-дослідної роботи «Перспективи модернізації національної економіки в контексті співпраці України з ЄС в рамках Східного партнерства» (довідка № 26/01-264 від 19.03.2014 р.); теоретичні положення, методичні напрацювання та пропозиції щодо удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки використані ННЦ «Інститут аграрної економіки» при виконанні науково-дослідної роботи «Науково-методичні основи формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини і продукції переробної промисловості» (довідка № 10/112-1 від 04.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. З наукових доробків, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертації доповідались та отримали схвалення на міжнародних науково-практичних конференціях: «Світова фінансово-економічна криза: стратегії протидії та мінімізація наслідків (економіка, фінанси та право)» (м. Київ, 2009 р.); «Реалії та перспективи інноваційного розвитку України (економічні, фінансові та правові аспекти)» (м. Київ, 2010 р.); «Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 2010 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 2010 р.); «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2010 р.); «Сучасні моделі, концепції і стратегії інноваційного розвитку країн світу та України: економіка, фінанси, право, системний аналіз» (м. Київ, 2012 р.); «Концепції, стратегії та напрями розвитку української держави: економіка, фінанси, право» (м. Київ, 2012 р.); «Зовнішньоекономічна політика України в умовах інтеграційних процесів» (м. Київ, 2014 р.); «Економічний ріст в умовах глобалізації» (м. Кишинів (Республіка Молдова), 2014 р.).

Публікації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 21 наукова праця, серед яких 11 статей (6 статей у наукових фахових виданнях, 1 закордонна, 2 – у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття в електронному науковому виданні) та 10 – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,77 д. а., з яких автору належить 5,18 д. а.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладений на 182 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 49 таблиць, 38 рисунків, 28 додатків. Список використаних джерел налічує 266 найменувань на 28 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання, предмет, об'єкт, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їх апробацію.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади забезпечення продовольчої безпеки»** – розглянуто концептуальні підходи та узагальнено основні методичні напрацювання щодо системного дослідження категоріального апарату, методичного інструментарію та особливостей економічного механізму, визначено детермінанти забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків.

Аналіз процесів розв'язання продовольчої проблеми в державах світу засвідчив недостатній розвиток міжнародної координації та співробітництва в цій сфері, відсутність напрацювань щодо врахування інтересів всіх сторін – учасників, їх узгодження та пошуку оптимальних рішень, які б підтримувалися заінтересованими сторонами. Досі не сформовано економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки, який би враховував інтереси стейкхолдерів.

На основі проведених досліджень країни світу диференційовано за ступенем розв'язання продовольчої проблеми (табл. 1).

Таблиця 1

Країни світу за ступенем розв'язання продовольчої проблеми

Група країн	Характеристика щодо вирішення продовольчої проблеми	Регіони світу (країни) - типові представники
1. Високий попит і велика пропозиція агрохарчової продукції	В країнах достатньо високий рівень купівельної спроможності населення, попит переважно забезпечується власним виробництвом продукції	США, Канада, країни ЄС
2. Велика пропозиція агрохарчової продукції при відносно низькому попиті	В країнах невисокий рівень купівельної спроможності населення, значні обсяги виробництва агрохарчової продукції, що дозволяє її експортувати	Країни Латинської Америки
3. Дефіцит продовольства та бідність населення	В країнах низький рівень купівельної спроможності населення, обсяги виробництва агрохарчової продукції не забезпечують фізіологічні потреби	Бідні країни Африки (північніше Сахари) та Азії (Північна і Центральна Азія)

Аналіз дозволяє зробити висновок, що наразі Україна за ступенем розв'язання продовольчої проблеми тяжіє до другої групи. Проте моніторинг тенденцій і заходів економічної політики щодо агрохарчового сектора свідчить, що вони наближають українську економіку до стану країн Латинської Америки, зокрема Аргентини. Тому від правильності стратегічних напрямів удосконалення механізму забезпечення продовольчої безпеки залежить, чи розвиватиметься національна економіка до рівня країн першої групи, чи наближатиметься до третьої групи країн.

З точки зору участі держави у міжнародних інтеграційних процесах забезпечення її продовольчої безпеки можна розглядати як систему динамічно змінних характеристик національної економіки, що виникає в результаті її взаємодії зі світовими та регіональними ринками. Продовольча проблема несе відбиток суперечностей функціонування економічного механізму держав та їх зовнішньоторговельних відносин.

Важливим компонентом економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави має бути платформа для врегулювання суперечностей між різними стейкхолдерами, проведення ними переговорів, розроблення можливих варіантів розвитку ситуації, вироблення спільної позиції та цілей економічної політики, які, крім іншого, дозволять визначити стратегічні напрями удосконалення економічного механізму. Авторське бачення складових економічного механізму з платформою для врегулювання суперечностей між стейкхолдерами й вироблення спільної економічної політики зображено на рис. 1.

Встановлено, що окремі групи громадян можуть представляти кілька позицій одночасно. Так, сільські жителі, з одного боку, є виробниками сільськогосподарської продукції, а з іншого, – споживачами агрохарчових товарів. В Україні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції

жителями села є співставними з показниками аграрних підприємств. Проте сільське населення зазнає найбільшого ризику продовольчої небезпеки. Як правило, це селяни, які мають невеликі земельні ділянки, або жителі тих населених пунктів, що не мають необхідної транспортної інфраструктури для перевезення виробленої продукції з метою її реалізації. Ці особливості доцільно враховувати при визначенні напрямів удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки.

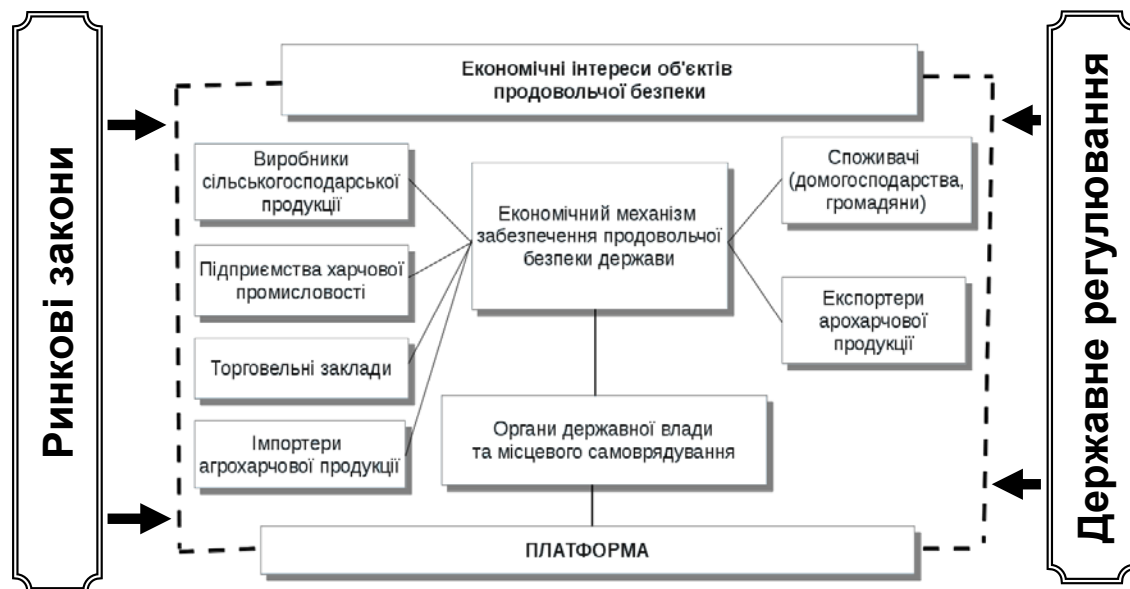

Рис. 1. Складові економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави з платформою для врегулювання суперечностей між стейкхолдерами

Зроблено висновок, що продовольча небезпека є наслідком розбалансування економічного механізму розподілу агрохарчової продукції, у т.ч. між різними групами населення країни, яке може проявлятися як з боку пропозиції (наприклад, дефіцит продовольства), так й попиту (низька платоспроможність громадян). Детермінантами забезпечення продовольчої безпеки держави є формування високої купівельної спроможності населення (за рахунок створення умов для розвитку економіки і підвищення доходів громадян, розвитку підприємництва тощо) та достатньої пропозиції агрохарчової продукції (через сприяння виробництву вітчизняним агрохарчовим сектором продовольства в достатніх обсягах, імпорту продовольства тощо). Актуальним для розв'язання продовольчої проблеми країни є гарантування продовольчої незалежності держави.

У другому розділі «**Результативність економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні**» проаналізовано виробництво основних харчових продуктів і стан продовольчої безпеки в країні, обґрунтовано вплив глобалізаційно-інтеграційних чинників на забезпечення продовольчої безпеки, запропоновано основні заходи і напрями підвищення результативності забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Аналіз засвідчив, що агрохарчовий сектор протягом 2008-2014 рр. демонструє позитивно-зростаючу динаміку виробництва продукції. Збільшення обсягів виробництва валової продукції в секторі на 10% забезпечує зростання ВВП країни на 0,8-1%. Зі збиткової галузі в кінці дев'яностих років минулого століття (3-4 млрд грн. збитків у 1998-1999 рр.) агрохарчовий сектор став прибутковим. Так сільське господарство забезпечує рівень рентабельності понад 20%, з рекордом 27% – у 2012 р., та 26,3% – у 2014 р. За багатьма видами продовольства обсяги виробництва перевищують внутрішній попит (рис. 2).

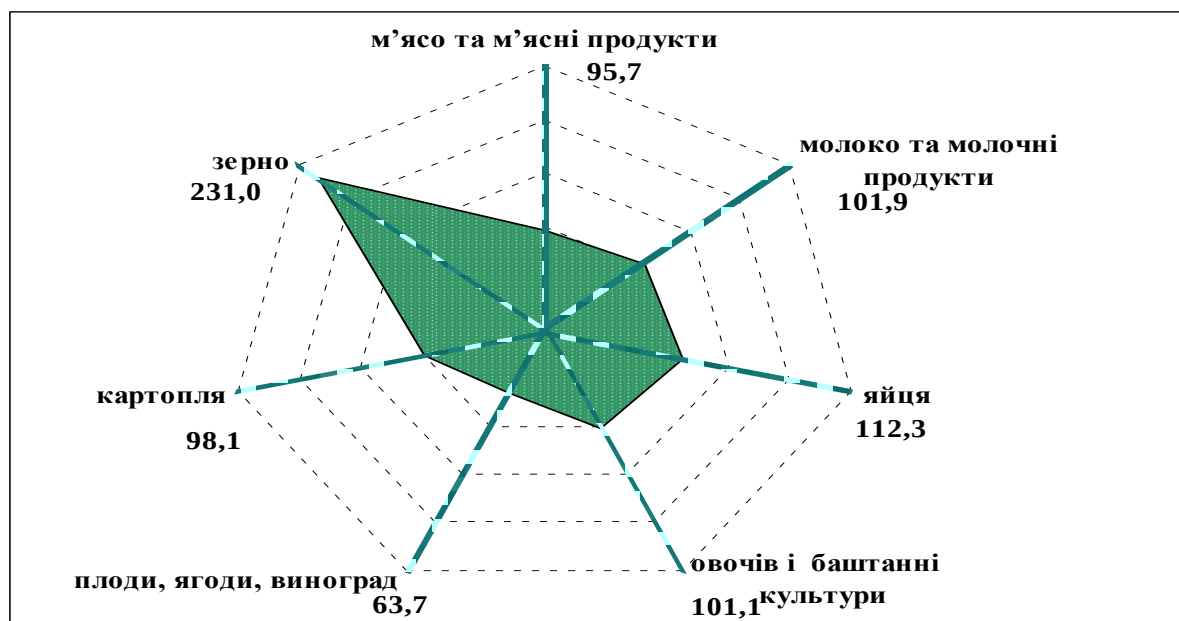

Рис. 2. Рівень самозабезпеченості основними видами продовольства у 2014 р., %

Виробництво зерна на 131,0% перевищує обсяги внутрішнього споживання в Україні, яєць – на 12,3%, молока і молочних продуктів – на 1,9%, овочів і баштанних культур – на 1,1%. Майже половина аграрної продукції виробляється сільськими домогосподарствами. Зокрема, у 2014 р. ними вироблено 76,2% від загального обсягу молока, 76,2% яловичини і телятини, 49,2% свинини, 16,3% м'яса птиці, 96,8% картоплі, 86,1% овочів, 83,4% фруктів. У 2014 р. на 100 га сільськогосподарських угідь продуктивність сільських домогосподарств була на 4,9% вища по виробництву валової продукції, а тваринницької – у 1,6 рази більша, ніж в аграрних підприємствах. Аналіз свідчить, що Україна має значні можливості для подальшого розвитку агрохарчового сектора, перетворення його у високоефективну галузь економіки, здатну забезпечити продовольчу безпеку.

В аграрних підприємствах домінує виробництво рослинної продукції експортоорієнтованих культур. У 2014 р. ними вироблено 78,1% зерна, 85,7% насіння соняшнику, 97,8% насіння ріпаку, 92,8% цукрових буряків. Сільські домогосподарства виробляють продукцію переважно для власного споживання, реалізуючи надлишки. Як товаровиробники вони не мають можливості формувати достатньо великі партії для реалізації на організованому ринку, що

ускладнює сільським жителям можливості підвищення доходів. Аналіз показав, що важливим чинником, який на 23 % визначає розмір грошових доходів сільських родин, є розмір земельної ділянки. Частка доходу від сільськогосподарської діяльності збільшується з 17 % в найдрібніших домогосподарствах до 70 % у великих селянських господарствах. При цьому спостерігається і збільшення доходів у розрахунку на 1 члена сім'ї. Так, якщо при розмірі земельної ділянки сім'ї до 2 га середній річний дохід складає 8,3 тис. грн. у розрахунку на 1 члена сім'ї, то для господарств, що мають більше 50 га, цей показник зростає до 31,4 тис. грн. Враховуючи результати проведеного аналізу, в роботі запропоновано заходи щодо стимулювання розвитку сімейних ферм і підприємницької ініціативи селян, активізації процесів самоорганізації сільських громад.

Агрохарчовий сектор вітчизняної економіки є активним учасником зовнішньоторговельних відносин, який збільшує обсяги експорту продукції. Певним викликом є зростання обсягів імпорту м'яса і субпродуктів, плодів, ягід та винограду, цукру тощо, які є чутливими для розвитку вітчизняного сільського господарства. Для підвищення конкурентоспроможності цієї продукції необхідно вживати заходів щодо створення сприятливого інвестиційного клімату в агрохарчовому секторі економіки, додаткового захисту внутрішнього ринку, удосконалення економічного механізму та державної підтримки з метою нарощування вітчизняного виробництва.

Значним поштовхом розвитку зовнішньоекономічної діяльності є підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Прогнозується зростання експорту зернових культур, м'яса птиці та різних харчових продуктів, тютюнових виробів. Наразі основу українського агрохарчового експорту становить продукція з низьким та середнім ступенем переробки – зернові та олійні культури, соняшникова олія. Частка вищеназваних товарних позицій динамічно зростає. Так у 2008 р. вона становила 62%, а у 2014 р. зросла до 71%. Сировинна орієнтація українського експорту робить зовнішньоторговельні позиції України уразливими, оскільки попит на сировинні товари є непостійним і характеризується значною ціновою мінливістю.

Обґрунтовано ризики експорту агрохарчової продукції з України, зокрема ті, що обумовлені нерівномірністю розподілу по країнах ЄС. Понад 60% українського експорту припадає на п'ять країн: Іспанія, Нідерланди, Польща, Італія і Франція. Суттєве звуження експортних ринків ЄС до кількох країн спостерігається й по окремих товарних позиціях.

Основу українського агрохарчового імпорту з ЄС становлять товари із високою доданою вартістю. Існує потенційна загроза, що в умовах вільної торгівлі вітчизняна продукція по товарних групах «м'ясо та їстівні субпродукти», «овочі», «молоко та молочні продукти» стане неконкурентною не тільки на європейських, але й на ринку України. Відзначено роль держави у створенні механізму забезпечення продовольчої безпеки через залучення інвестицій та фінансових ресурсів у галузь, стимулювання структурної перебудови і адаптації товаровиробників до діяльності в новому середовищі,

запровадження системи стандартизації та сертифікації, яка відповідає європейським вимогам, тощо.

У третьому розділі **«Напрями удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки»** запропоновано авторські методичні підходи щодо аналізу заходів економічної політики держави та процедуру такого аналізу з урахуванням інтересів стейкхолдерів, кодекс ділової етики торговельних мереж у відносинах з постачальниками і споживачами та інформаційну модель Інтернет – ресурсу, здійснено прогноз стану продовольчої проблеми під впливом глобалізаційно-інтеграційних чинників та запропоновано перспективні напрями міжнародної інтеграції агрохарчового сектора України.

Подальший економічний розвиток держави визначається успішністю проведення швидких реформ і модернізації економіки. Передумовою цього є цілеспрямована й узгоджена діяльність органів влади та суб'єктів господарювання, формування довіри громадян до влади і держави. При плануванні та проведенні заходів економічної політики пропонується враховувати інтереси стейкхолдерів задля досягнення позитивних результатів. Аналіз заходів економічної політики щодо їх узгодженості з інтересами стейкхолдерів дозволяє не тільки визначити групи, які гальмують впровадження економічної політики, але й нейтралізувати їх негативний вплив, перетворити їх на прихильників. Авторський підхід щодо процедури та змістовного наповнення елементів аналізу заходів економічної політики представлено на рис. 3.

Для аналізу впливу громадянського суспільства та позицій сторін, зацікавлених або навпаки – незацікавлених у реалізації конкретних заходів економічної політики, пропонується використовувати матрицю, в якій представлені групи стейкхолдерів з різними (подекуди протилежними) інтересами. Активізація публічного діалогу через залучення усіх стейкхолдерів до формування платформи, визначення перешкод, з'ясування позицій сторін, мобілізація підтримки прибічників реформи та нейтралізація дій її опонентів, дозволить обрати оптимальну конфігурацію заходів економічної політики, яка забезпечить захист прав стейкхолдерів та врахує їх інтереси. Для реалізації економічних реформ пропонується сформувати на рівні держави та у регіонах платформи для врегулювання суперечностей між стейкхолдерами. Це сприятиме активізації публічного громадянського діалогу щодо запланованих заходів економічної політики, підтримки міжнародних інтеграційних намірів України.

Наслідком міжнародної економічної інтеграції є наближення цін на вітчизняному ринку до рівня світових. В умовах девальвації національної валюти це призводить до підвищення цін на агрохарчову продукцію та імпортні товари, що знижує купівельну спроможність населення, а отже ускладнює розв'язання продовольчої проблеми в країні. Здійснено прогноз зміни рівня забезпечення продовольчої безпеки та купівельної спроможності громадян при підвищенні цін, що дозволило визначити групи населення, платоспроможність яких найбільш знижується від підвищення цін, та запропоновано результативну

систему захисту з високим рівнем ефективності та адресності для послаблення негативного впливу на найуразливіші верстви населення.

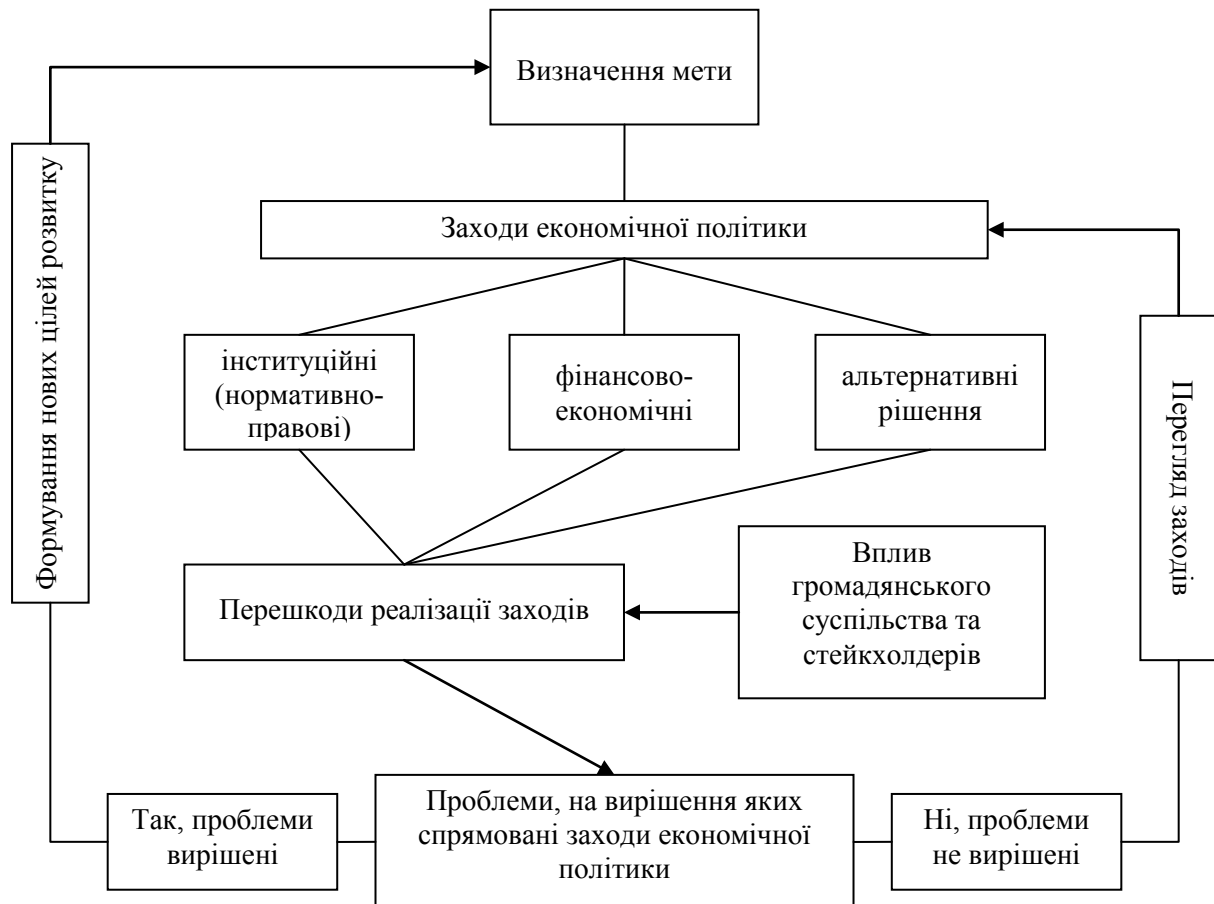

Рис. 3. Процедура аналізу заходів економічної політики

Негативний вплив стрімкого підвищення цін диференціюється у домогосподарствах з різним рівнем доходів (бідні та заможні), місцем проживання (міські та сільські), з різними ресурсами та факторами виробництва тощо. При застосуванні межі абсолютної бідності (екзогенна основа порівняння) і рівень, і гострота абсолютної бідності зростають. При застосуванні критерію відносної бідності (ендогенна основа порівняння) рівень і гострота відносної бідності в країні знижуються після підвищення цін, оскільки усі домогосподарства стають біднішими в результаті цінового шоку. При загальному зменшенні доходів громадян показники відносної бідності мають тенденцію до підвищення. Тобто частково спостерігається феномен, який отримав назву «рівність у бідності».

Негативний вплив має бути пом'якшений застосуванням програм продовольчої допомоги та запровадженням продовольчих карток для найбільш вразливих верств населення. Пріоритетними є програми шкільних сніданків та обідів, харчування дітей літом в шкільних таборах. Обов'язковою для всіх програм підтримки споживчого попиту має бути умова придбання харчових продуктів і сільськогосподарської продукції виключно вітчизняного виробництва. Особлива увага має бути сконцентрована на домогосподарствах,

що перебувають у надзвичайному зубожінні, та покращенні адресності допомоги.

ВИСНОВКИ

Дисертація присвячена вирішенню актуальних і важливих для економіки країни наукових і практичних завдань щодо удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки та підвищення ефективності політики держави щодо агрохарчового сектора. На основі застосування системного підходу, положень і методів економічної теорії, економіко-математичного моделювання отримано такі основні теоретичні й практичні результати.

1. Дослідженням підтверджено, що сучасна парадигма й концепції економічного механізму сформувалися у відповідну систему знань, яка може становити окремий розділ економічної науки. Вона консолідує теоретико-методологічні напрацювання щодо державного регулювання економіки та її галузей, регуляторної і антимонопольної політики, стимулювання виробництва і розподілу агрохарчової продукції, ціноутворення тощо. Економічний механізм підтримує баланс попиту і пропозиції агрохарчових товарів, що дозволяє забезпечувати продовольчу безпеку. Економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки країни є засобом впровадження економічної політики держави, який за допомогою використання важелів та інструментів державного регулювання спрямовує дію ринкових законів у напрямі реалізації узгодженої між різними групами стейкхолдерів стратегії розв'язання продовольчої проблеми. Важливим компонентом економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави має бути платформа для врегулювання суперечностей між різними стейкхолдерами, проведення ними переговорів, розроблення можливих варіантів розвитку ситуації, вироблення спільної позиції щодо економічної політики та шляхів і засобів її реалізації.

2. Узагальнення наукових положень відносно аналізу продовольчої проблеми дозволило сформулювати авторський підхід щодо визначення ключових детермінант удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки, на основі якого виділено 3 групи країн: перша – наявні високий попит і пропозиція агрохарчових продуктів, друга – велика пропозиція агрохарчової продукції при відносно низькому попиті, третя – характеризується дефіцитом продовольства та бідністю населення. Наразі Україна тяжіє до другої групи. При формуванні стратегії економічного розвитку держави необхідно передбачити шляхи і заходи щодо підвищення результативності економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки, ключовими детермінантами якого є підвищення платоспроможності населення (за рахунок створення умов для розвитку економіки і підвищення доходів громадян, розвитку підприємницької ініціативи тощо) та формування достатньої пропозиції агрохарчової продукції (через сприяння виробництву вітчизняним агрохарчовим сектором продовольства в достатніх обсягах, імпорту продовольчих товарів тощо).

3. Функціонування механізму забезпечення продовольчої безпеки вимагає визначення позицій всіх стейкхолдерів, узгодження їх економічних інтересів і виконання ними домовленостей та економіко-правових норм. Це дозволить визначити пріоритетні напрямки розвитку механізму забезпечення продовольчої безпеки країни з урахуванням позицій стейкхолдерів, перетворити заходи економічної політики держави із непопулярних у популярні та заручитися підтримкою стейкхолдерів. Для аналізу впливу громадянського суспільства та позицій сторін, зацікавлених, або навпаки – незацікавлених при реалізації конкретних заходів економічної політики держави, запропоновано створення платформи та відповідний інструментарій (процедуру та змістовні складові аналізу заходів економічної політики, матрицю для аналізу позицій стейкхолдерів, інструменти публічного діалогу тощо).

4. Виявлено, що економічна політика держави не спрямована на підвищення результативності економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки, насамперед в частині підвищення споживчого попиту населення. Економічний механізм переважно стимулює виробництво орієнтованих на експорт сільськогосподарських культур на шкоду інших підгалузей агрохарчового сектора (тваринництво, садівництво, ягідництво). Державна підтримка надається переважно великим товаровиробникам, проте виробництво продукції тваринництва, садівництва та ягідництва зосереджено в малих сільських господарствах. Пропонується переорієнтувати державну підтримку на стимулювання розвитку сімейних ферм і підприємницької ініціативи селян, активізацію процесів самоорганізації сільських громад.

5. Відзначено необхідність стимулювання збільшення пропозиції вітчизняної м'ясної та молочної продукції, як важливого компонента забезпечення продовольчої безпеки. Заходи державної підтримки мають бути спрямовані на розвиток тваринництва, насамперед, на базі сімейних сільських домогосподарств. Це дозволить не тільки підвищити доходи селян, але й забезпечити продовольчу безпеку жителів села, покращити їх раціон харчування, покрити нестачу білків і мікроелементів. Дійовим інструментом розвитку тваринництва має бути інформаційний Інтернет – ресурс, який сприятиме господарській діяльності селян.

6. Чинниками, що стримують збільшення обсягів експорту вітчизняної агрохарчової продукції є обмежений асортимент товарів, які здатні конкурувати на зовнішніх ринках (переважно сировинні товари – зернові, олія та насіння олійних культур), їх низька якість і невідповідність міжнародним стандартам щодо безпечності та якості. Також українська агрохарчова продукція є невідомою для масового закордонного споживача через відсутність національних брендів і рекламних компаній вітчизняних торговельних марок. Експорт агрохарчових товарів сконцентровано у невелику кількість країн (так на Європейському напрямку це п'ять країн ЄС, на які припадає майже $\frac{3}{4}$ всієї продукції), що вимагає розширення географії експортних поставок агрохарчового сектора. Перспективними напрямками експорту для української продукції є країни Азії, Європейського Союзу та Африки.

7. Моделювання впливу глобалізаційно-інтеграційних чинників на стан продовольчої проблеми підтвердило справедливність твердження щодо вирівнювання цін на агрохарчових ринках країн – членів міжнародної економічної інтеграції. В умовах девальвації національної валюти це призводить до зменшення купівельної спроможності населення, а отже ускладнює розв’язання продовольчої проблеми держави. Пропонується удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки у напрямку підвищення споживчого попиту та соціального захисту населення. Ключовими елементами формування державної політики щодо підтримки споживчого попиту пропонується концентрація системи соціального захисту населення на домогосподарствах, що перебувають у надзвичайному зубожінні, та покращення адресності допомоги.

8. Підвищення рівня життя населення стимулює розвиток торговельних мереж, які переважно належать міжнародним транснаціональним корпораціям. Користуючись своїм монопольним становищем, ці торговельні мережі нерідко надмірно та необґрунтовано підвищують ціни на агрохарчові товари, створюючи перешкоди забезпеченню продовольчої безпеки країни. В протидію цьому пропонується кодекс ділової етики торговельних мереж у відносинах з постачальниками і споживачами та інформаційна модель Інтернет – ресурсу, що сприятиме вирішенню питань, пов’язаних як із забезпеченням продовольчої безпеки держави, так і з підвищенням конкурентоспроможності та прискоренням соціально-економічного розвитку України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Пугачов В. М. Стратегічні напрями розвитку підприємств харчової промисловості України / В. М. Пугачов // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2012. – № 43. – С. 135-138. (0,25 д.а.).
2. Пугачов В. М. Доходи населення як чинник розв’язання продовольчої проблеми / В. М. Пугачов // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки [Текст]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012, № 1 (13). – С. 180-184. (0,37 д.а.).
3. Пугачов В. М. Роль українських агропродовольчих компаній у розв’язанні глобальної продовольчої проблеми / В. М. Пугачов // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць [Текст]. – Спец. вип.: у 2 ч. Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан, перспективи та вплив на розвиток сільських територій. – К.: КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 322-328. (0,35 д.а.).
4. Пугачов В. М. Перспективи українських підприємств на світових ринках продовольства / В. М. Пугачов // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки [Текст] : Вип. 26: У двох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – Ч. I., Т. 2. – С. 181-184. (0,41 д.а.).
5. Пугачов В. М. Ринок зерна в умовах кризи / В. М. Пугачов // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць Дніпропетровського

національного університету [Текст] : Вип. 256.– Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Т. Х. – С. 2355-2360. (0,33 д.а.).

6. Пугачов В. М. Сільськогосподарські підприємства в аграрній економіці / В. М. Пугачов // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету [Текст] : Вип. 245.– Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Т. II. – С. 364-369. (0,35 д.а.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

7. Пугачов В. М. Аналіз заходів економічної політики щодо відповідності інтересам заінтересованих сторін / В. М. Пугачов // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 124-127. (0,36 д.а.).

8. Пугачов В. М. Прогнозування рівня добробуту громадян при підвищенні цін / В. М. Пугачов // Облік і фінанси. – 2013. – № 4 (62). – С. 153-156. (0,40 д.а.).

9. Пугачёв В. Н. Продовольственное обеспечение Украины в условиях свободной торговли / В. Н. Пугачёв // Вестник Башкирского государственного аграрного университета. – 2013. – № 3 (27). – С. 142-145. (0,48 д.а.).

10. Pugachov V. Economic relations between superlarge farming companies and small agricultural producers in Ukraine [Electronic source] / V. Pugachov, K. Pugachova // The European Association of Agricultural Economists. – May 2007. – 12 p. – Available from: <http://www.eaae.org/eaee-publications/Site2007/10022/1/sp07pu01.pdf> (0,64 д.а, особисто автору належить 0,33 д.а.).

Стаття в інших виданнях:

11. Пугачов В. М. Розвиток торгівлі агропродовольчою продукцією України з ЄС / В. М. Пугачов // Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектора в зв'язку із підписанням Україною економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / [Пугачов М. І., Власов В. І., Духницький Б. В., та ін.] ; за ред. М. І.Пугачова. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. – С. 6-13. (0,20 д.а.).

Тези доповідей та матеріали конференцій:

12. Пугачёв В. Н. Интеграционные перспективы аграрного сектора экономики Украины / В. Н. Пугачёв, Н. И. Пугачёв // Materials of the International Scientific and Practical Conference IX-th edition [Economic growth in conditions of globalization] (Chisinau: NIER, October 16-17, 2014) / Academy of Sciences of Moldova, Ministry of Economy of The Republic of Moldova, National Institute for Economic Research. – Chisinau: NIER, 2014. – V. 1. – P. 304-307. (0,51 д.а., особисто автору належить 0,23 д.а.).

13. Пугачов В. М. Засади формування стратегії вирішення продовольчої проблеми / В. М. Пугачов // Тези доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. [Зовнішньоекономічна політика України в умовах інтеграційних процесів] (Київ, УДУФМТ, 29 травня 2014 р.) / М-во освіти і науки України, Український держ. ун-т фінансів та міжнародної торгівлі, Економічний ун-т у Вроцлаві (Польща) та ін. – К.: УДУФМТ, 2014. – С. 369-371. (0,13 д.а.).

14. Пугачов В. М. Стратегічні напрями забезпечення споживання продуктів харчування на рівні раціональних норм / В. М. Пугачов // Тези доп. Наук.-практ. конф., присвяченої 80-річчю професора Андрійчука Віктора Григоровича [Концепції, стратегії та напрями розвитку української держави: економіка, фінанси, право] (Київ, УДУФМТ, 28 вересня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Український держ. ун-т фінансів та міжн. торгівлі, ВГО «Українська асоціація економістів-міжнародників» та ін. – К.: УДУФМТ, 2012. – С. 113-114. (0,10 д.а.).

15. Пугачов В. М. Вплив дисбалансів світової економіки на розвиток агропродовольчого сектору економіки України / В. М. Пугачов // Тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців [Сучасні моделі, концепції і стратегії інноваційного розвитку країн світу та України: економіка, фінанси, право, системний аналіз] (Київ, УДУФМТ, 23 березня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во фінансів України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжн. торгівлі та ін. – К.: УДУФМТ, 2012. – С. 236-239. (0,16 д.а.).

16. Пугачов В. М. Світові ринки продовольства: тенденції та прогнози / В. М. Пугачов // Тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців [Моделі ефективного розвитку світової економіки у посткризовий період та можливості їх адаптації в Україні: економіка, фінанси, право], (Київ, УДУФМТ, 1 квітня 2011 р.), М-во фінансів України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі, Нац. ун-т держ. податкової служби України та ін. – К.: УДУФМТ, 2011. – С. 250-253. (0,15 д.а.).

17. Пугачов В. М. Продовольча проблема в системі економічних наук / В. М. Пугачов // Тези доп. VI міжнар. наук.-практ. конф. [Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах] (Київ, НУХТ, 13-14 травня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, М-во агропром. політики України, Нац. ун-т харч. технологій та ін. – К.: НУХТ, 2010. – Ч. 3. – С. 56. (0,09 д.а.).

18. Пугачов В. М. Перспективи отримання економічних переваг від участі України у вирішенні продовольчої проблеми / В. М. Пугачов // Тези доп. IV міжнародної науково-практичної конференції [Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин] (Умань, УНУС, 20-21 травня 2010 р.) / М-во аграр. пол.-ки України, Уманський нац. ун-т садівництва, ННЦ «Інститут аграрної економіки» та ін. – Умань: Видавець «Сочинський», 2010. – Ч. 2. – С. 75-77. (0,11 д.а.).

19. Пугачов В. М. Перспективи розвитку аграрного сектора України / В. М. Пугачов // Тези доп. XV міжнар. наук.-практ. конф. [Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика] (Луцьк, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 26-27 травня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, Волинська обл. держ. адміністрація та ін. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 177-179. (0,12 д.а.).

20. Пугачов В. М. Моделювання процесів вирішення продовольчої проблеми / В. М. Пугачов // Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. [Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики] (Харків, Харківський нац. екон. ун-т, 27-28 травня 2010 р.) / Харківський нац. екон. ун-т МОН України, Наук. дослід. центр індустріальних проблем розвитку

НАН України, Вища школа бізнесу та ін. – Х.: ФОП Александрова К. М.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – С. 280-282. (0,10 д.а.).

21. Пугачов В. М. Мінімізація наслідків світової кризи в аграрному секторі економіки / В. М. Пугачов // Тези доп. XII міжнар. наук.-практ. конф. [Світова фінансово-економічна криза: стратегії протидії та мінімізація наслідків (економіка, фінанси та право)] (Київ, УДУФМТ, 29 травня 2009 р.) / М-во фінансів України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнародної торгівлі. – К.: УДУФМТ, 2009. – С. 43-45. (0,16 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Пугачов В. М. Економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки в умовах міжнародної інтеграції України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. - Національний університет харчових технологій, Київ, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних положень і розробленню практичних рекомендацій щодо удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки країни в умовах розвитку міжнародних інтеграційних процесів.

Уточнено сутність і зміст категорії «економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки країни», визначено особливості його формування в умовах міжнародної інтеграції. Розроблено методичні підходи щодо аналізу заходів економічної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки, в основу яких покладено авторське бачення реалізації впливу громадянського суспільства на ці заходи. Запропоновано науковий підхід до диференціації країн світу за рівнем розв'язання продовольчої проблеми та визначено ключові детермінанти удосконалення економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки держави. Здійснено аналіз і прогноз результативності економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні під впливом глобалізаційно-інтеграційних чинників. Досліджено тенденції розвитку агропродовольчого сектора України та обґрунтовано перспективні напрями його міжнародної інтеграції.

Ключові слова: економічний механізм, агропродовольчий комплекс, продовольча безпека, державне регулювання, інтеграція, національна економіка.

АННОТАЦИЯ

Пугачёв В. Н. Экономический механизм обеспечения продовольственной безопасности в условиях международной интеграции Украины. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - экономика и управление национальным хозяйством. - Национальный университет пищевых технологий, Киев, 2015.

Диссертация посвящена исследованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по совершенствованию

экономического механизма обеспечения продовольственной безопасности Украины в условиях развития международных интеграционных процессов.

Усовершенствован понятийный аппарат, уточнены сущность и содержание категории «экономический механизм обеспечения продовольственной безопасности страны», определены особенности его формирования и функционирования в условиях международной интеграции. Обосновано, что экономический механизм обеспечения продовольственной безопасности страны является сложной системой, которая функционирует для реализации экономической политики государства с помощью рычагов и инструментов государственного регулирования, направляет действие рыночных законов в направлении решения продовольственной проблемы. Определена структура и составляющие экономического механизма обеспечения продовольственной безопасности Украины.

Отмечено, что экономическая политика государства по обеспечения продовольственной безопасности реализуется через финансово-кредитную, фискальную, ценовую, внешнеэкономическую, социальную и другие направления. Выявлено, что в настоящее время проводимая экономическая политика не способствует повышению потребительского спроса населения на агропродовольственную продукцию.

Разработаны методические подходы относительно анализа мер экономической политики в области обеспечения продовольственной безопасности, в основу которых положены авторское видение реализации влияния гражданского общества на эти процессы. Обосновано, что формирование стратегии совершенствования экономической политики государства относительно агропродовольственного сектора и нормативно-правовых актов должны формироваться на основе согласования интересов всех заинтересованных групп и сторон, в т.ч. в вопросах привлечения инвестиций и финансовых ресурсов в отрасль, стимулирования структурной перестройки и адаптации товаропроизводителей к деятельности в новых условиях, внедрения системы стандартизации и сертификации, которая отвечает европейским требованиям.

Предложен научный подход к дифференциации стран мира по уровню решения продовольственной проблемы и определены ключевые детерминанты совершенствования экономического механизма обеспечения продовольственной безопасности. Осуществлен анализ и прогноз результативности экономического механизма обеспечения продовольственной безопасности в Украине под влиянием глобализационно-интеграционных факторов. Исследованы тенденции развития агропродовольственного сектора Украины и обоснованы перспективные направления его международной интеграции.

Факторами, сдерживающими увеличение объемов экспорта отечественной агропродовольственной продукции, является ограниченный ассортимент товаров, которые способны конкурировать на внешних рынках (преимущественно сырьевые товары - зерновые, масло и семена масличных культур), их низкое качество и несоответствие международным стандартам по безопасности и качеству. Моделирование влияния глобализационно-

интеграционных факторов на состояние продовольственной проблемы подтвердило справедливость утверждения о выравнивании цен на агропродовольственных рынках стран - членов международной экономической интеграции. Предложено пути совершенствования экономического механизма обеспечения продовольственной безопасности в направлении повышения потребительского спроса и социальной защиты населения.

Ключевыми элементами формирования государственной политики по поддержке потребительского спроса предлагается улучшение адресности помощи и концентрация системы социальной защиты населения на домохозяйствах в чрезвычайном обнищании. Отмечена необходимость стимулирования увеличения предложения отечественной мясной и молочной продукции как важного компонента обеспечения продовольственной безопасности. Обосновано, что мероприятия государственной поддержки должны быть направлены на развитие животноводства, прежде всего, на базе семейных сельских домохозяйств. Это позволит не только повысить доходы крестьян, но и обеспечить продовольственную безопасность жителей села, улучшить их рацион питания, покрыть недостаток белков и микроэлементов.

С целью предотвращения чрезмерного и необоснованного повышения цен на агропродовольственные товары и обеспечения продовольственной безопасности предлагается кодекс деловой этики торговых сетей в отношениях с поставщиками и потребителями и информационная модель Интернет - ресурса, которые будут способствовать решению вопросов, связанных как с обеспечением продовольственной безопасности государства, так и ускорением социально-экономического развития Украины.

Ключевые слова: экономический механизм, агропродовольственный комплекс, продовольственная безопасность, государственное регулирование, интеграция, национальная экономика.

ABSTRACT

Pugachov V. M. The economic mechanism of food security provision in conditions of Ukraine international integration. - Manuscript.

Thesis on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences by specialty 08.00.03 - economy and management of national economy. - National University of Food Technologies, Kyiv, 2015.

This thesis is on research of theoretical positions and elaboration of practical recommendations regarding economic mechanism of food security provision improvement in conditions of international integration processes development.

The essence and content of the category economic mechanism of food security provision were specified, features of it formation in conditions of international integration were identified. Methodological approaches to analysis of economic policy measures in the sphere of food security provision were elaborated. These approaches are based on the author's vision of civil society impact on economic policy measures. Scientific approach to countries differentiation by the level of food problem solution was proposed and key determinants of state food security provision economic mechanism improvement were defined. Analysis and prognosis of food

security provision economic mechanism performance in Ukraine, influenced by globalization and integration factors, were made. Development trends of agrarian sector in Ukraine were investigated and perspective directions of one's international integration were found.

Key words: economic mechanism, agri-industrial complex, food security, state regulation, integration, national economy.